
TO THE PROFILE OF THE BULGARIAN DIASPORA IN EUROPE

Vanya Dobрева

University of Library Science and Information Technology, Bulgaria, v.dobрева@unibit.bg

Boryana Buzhashka

University of Library Science and Information Technology, Bulgaria, b.buzhashka@unibit.bg

Ventsislav Velev

University of Library Science and Information Technology, Bulgaria, v.velev@unibit.bg

Abstract: The Bulgarian diaspora in Europe has formed over the centuries as a result of political and/or economic reasons. In Bulgarian academia, a diachronic approach is traditionally adopted when discussing these communities: depending on the period of settlement in a foreign environment, two large groups are distinguished – the historical and contemporary diaspora. In addition, the historical Bulgarian diaspora is also viewed from the perspective of ethno-dispersal processes related to the shifting of state borders and the incorporation of traditional Bulgarian territories into other countries. The contemporary diaspora includes the formation of communities, mainly in Central Europe. This diaspora also includes the creation of new Bulgarian communities in Western Europe—Spain, Germany, Austria, Italy, Greece, and Cyprus—which were formed after 1989 as a result of the radical changes in Eastern Europe, including the opening of borders. The profile of the Bulgarian diaspora in Europe shows a number of similarities in terms of the motives and paths of settlement, as well as their presence in the host countries and the paths of consolidation. At the same time, more direct communication with the country of origin is established. Of interest are institutional forms such as Saturday-Sunday schools, the creation and development of media, and the holiday calendar.

Keywords: Bulgarian diaspora, historical diaspora, contemporary diaspora, Europe.

КЪМ ПРОФИЛА НА БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В ЕВРОПА

Ваня Добрева

Университет по библиотекознание и информационни технологии, България, v.dobрева@unibit.bg

Боряна Бужашка

Университет по библиотекознание и информационни технологии, България, b.buzhashka@unibit.bg

Венцислав Велев

Университет по библиотекознание и информационни технологии, България, v.velev@unibit.bg

Резюме: Българската диаспора в Европа се формира през вековете в резултат на политически и/или икономически причини. В науката в България традиционно се приема диахронният подход при обсъждането на тези общности: в зависимост от периода на заселване в чужда среда се обособяват две големи групи – историческа и съвременна диаспора. Допълнително, историческата българска диаспора се разглежда и от гледна точка на етно-дисперсионни процеси, свързани с преместванията на държавните граници и включването на традиционни български територии в пределите на други държави. Съвременната диаспора включва образуването на общности, най-вече в Средна Европа. Към тази диаспора се причислява и създаването на нови български общности в Западна Европа – Испания, Германия, Австрия, Италия, Гърция, Кипър, които се образуват след 1989 г., в резултат на радикалните промени в Източна Европа, свързани и с отваряне на границите. Профилът на българската диаспора в Европа показва редица сходства както по отношение на мотивите и пътищата на своето заселване, така и на присъствието си в държавите-приемници, пътищата на консолидация. Успоредно с това се установява по-непосредствена комуникация с държавата по произход. Интерес представляват институционалните форми като съботно-неделните училища, създаването и развитието на медии, а също и празничният календар.

Ключови думи: българска диаспора, историческа диаспора, съвременна диаспора, Европа.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Формирането на българската диаспора е дълъг исторически процес, чието начало се отнася към периода на Османското владичество. Традиционно, създаването на общностите зад граница се проследява в диахронен ред (Пенчев et, 2017). Обособяват се две големи групи – историческа и съвременна. Към историческата се причисляват онези български общности, които се образуват в периода на османското владичество в Румъния (областта Банат), в Русия, Молдова, Украйна (областта Бесарабия, Таврия, Крим и др.). Към тях, също така,

се включват и българските общности на Балканите, които населяват или са присъединени към други съседни държави по силата на международни договори или исторически обстоятелства. Такава е групата на цариградските българи, на българските общности в Сърбия, Албания, Румъния, Гърция, Северна Македония. Втората група – съвременните общности, се ражда след освобождението от османско владичество на България през 1878 г. Причините за миграцията от края на 19-ти и през 20-ти век са икономически и политически. От началото на 20-ти век групи българи, така наречените „градинари“, напускат родината и се отправят към Средна Европа – Унгария, Словакия, Чехия, Австрия, Полша. Както посочва Светла Антова, това е първата група заселници – градинари, които се превръщат в основа за укрепване на българските общности там (Антова, <https://balgarskaetnografia.com>). През следващите десетилетия тези общности се допълват от нови мигранти – студенти, представители на смесени бракове и др.

След промените през 1989 г., в резултат на отварянето на границите, се активизира мигрантска вълна от държавите от Източна и Средна Европа към държавите от Западна Европа. Според Евростат България заема едно от първите места по интензивност на емиграцията в Европейския съюз (Eurostat, 2023).

2. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА БЪЛГАРСКАТА МИГРАЦИЯ СЛЕД 1989 Г. В ЕВРОПА

Българската миграция след 1989 г. се насочва основно към Западна и Южна Европа, където се организират български общности. Най-общо могат да бъдат открити три периода. Първият е непосредствено след 1989 г., свързан е с политическите промени, с отварянето на границите. Но така също и с прехода към пазарна икономика, с високия ръст на безработицата, със социалната нестабилност (Hristova & Petrova, 2019).

Вторият период се отнася към отпадането на визовите ограничения през 2001 г. за българи в държавите от Европейския съюз. Изследователите подчертават, че това е периодът на трайно усядане на българи в Испания, Гърция, Германия (Маева, <https://balgarskaetnografia.com>).

С приемането на България в Европейския съюз през 2008 г. се създават нови възможности за образователна и трудова мобилност, което активизира нови миграционни потоци към Германия, Испания, Великобритания, Италия (Favell, 2014).

И през второто десетилетие на 21 в. се наблюдават етапи на миграция от България към европейски държави, както и на миграция, особено след либерализация на трудовия пазар, в скандинавските държави и Швейцария (Маева, <https://balgarskaetnografia.com>).

Най-голяма в Европа е българската диаспора в Германия, където по данни на Националния статистически институт пребивават 371 128 души. следвана от Испания (112 834) и Нидерландия (60 494) (НСИ, 2024).

3. БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В ГЕРМАНИЯ

Според статистическите данни Германия е европейската държава, в която трайно се установяват най-много емигранти от целия свят. По данни на НСИ Германия е държавата, предпочитана за трайно усядане от българските граждани (НСИ, 2024), особено след присъединяването на България към Европейския съюз.

Причините за миграцията са основно икономически – известно е, че Германия е най-развитата европейска държава, а това означава, че мигрантите очакват стабилност на пазара на труда и високи доходи. Присъединяването на България към ЕС се приема като възможност българите да живеят и в други държави без законови ограничения и допълнителни препятствия. И още. Германия предлага качествено висше образование, особено в областите на техническите науки, медицинските науки, философията, културологията с възможности за пряка реализация. Освен млади хора, в Германия пристигат и други български граждани, които са висококвалифицирани – лекари, инженери, медицински сестри и др. Мигрантите в Германия са на възраст от 19 до 50 години.

Предпочитано място на усядане на новата българска диаспора са провинциите Северен Рейн-Вестхалия и Бавария. Както посочва Йоанна Драгиева, в Германия липсва обединена българска общност, но има училища, центрове и отделни организации, които поддържат културната памет и съдействат за връзки с родината. Немските градове, избирани от българите, са Берлин, Мюнхен, Хамбург, Франкфурт, Щутгарт.

Интерес представлява разнообразието от инициативи, свързани с празничния календар. Например, в Регенсбург всяка година се отбелязва с особена тържественост денят на св. Методий, който е бил заточен в града заради своята проповедническа дейност на славянски език. Празникът на св. Методий се превръща в повод в Регенсбург да се събират българи и от други региони на Германия, да се възстановят спомени за смисъла на старобългарската култура и нейната първостепенна роля за градежа на славяно-православната цивилизация.

Освен висококвалифицираните български граждани, в Германия пребивава и сравнително голяма група роми. Те са нискоквалифицирани, като голяма част от тях предпочитат да живеят на социални помощи. По

тази причина са обект на германските власти и спрямо тях се предприемат законодателни мерки (Драгиева, 2023).

В същото време обаче за периода ноември 2024 – октомври 2025 г. данните показват, че близо 60 000 българи са напуснали Германия.

4. БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В ИСПАНИЯ

В Испания се намира една от най-големите български общности в Европа -112 834 (НСИ, 2025), която се формира на два етапа. Първият обхваща периода от 1989 г. до приемането на България в ЕС, като причините за миграция са икономически, свързани с гъвкавия пазар на труда в Испания. Част от мигрантите посещават Испания с намерението да работят тук сезонно, но остават постоянно (Mestres et al., 2012).

Вторият период е след присъединяването на България към ЕС през 2008 г, като българите получават свидетелства за постоянно пребиваване на територията на страната. Испания е предпочитана още и заради благоприятните климатични условия, както и заради социалната среда.

По-голяма част от българските мигранти се установяват основно в три областни центъра – Валенсия, Мадрид, Кастилия и Леон, Каталуния и Андалусия. Показателно е, че в Испания българите се организират в общности, 60 на брой, което ги нарежда на трето място сред българските общности по света (Грашлиев, buditeli.unibit.bg). Основните области на заетост са строителство, домашни услуги и социални грижи, земеделие и др.

Изследователите са на мнение, че българските мигранти в Испания лесно се адаптират и допринасят за задълбочаване на културните връзки между двете страни – държавата по произход, България, и държавата-приемник, Испания (Mintchev et.,2016).

5. БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В НИДЕРЛАНДИЯ

По подобие на други български общности, организирани в западноевропейски държави, и в Нидерландия българи започват да емигрират по-масово след промените през 1989 г. Но миграцията се разширява и повече българи се установяват в тази страна след приемането на България в ЕС.

Основните градове, в които българите населяват, са Амстердам, Хага, Ротердам и Утрехт. През последните години Нидерландия е една от предпочитаните дестинации за образование. По данни на Министерство на външните работи на България броят на българите, обучаващи се във висшите училища на Нидерландия, всяка година нараства (МнВР, <https://www.mfa.bg>).

Освен студенти, в Нидерландия идват IT-специалисти, инженери, селскостопански и социални работници, както и мигранти, специализирали се в областта на домашните услуги. Има и група сезонни работници.

Съществено е, че в Хага има действаща православна църква, която обединява българската общност.

6. БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В АВСТРИЯ

Според статистическите данни една от най-големите диаспори в Австрия е българската. Най-много българи живеят в столицата Виена, както и в Тирол и Долна Австрия. Българите представляват различни социални групи. В университетите се обучават българи студенти, в сферата на услугите и търговията работят българи мигранти.

В Австрия съществуват около 15 организации, които инициират разнообразие от културни събития, празненства и срещи с представители на България. За културния живот на българската диаспора в Австрия допринасят и църковните православни центрове, които поддържат историческата памет и духовното единение.

7. БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В ИТАЛИЯ

По данни на НСИ в Италия живеят около 49 хиляди българи. По неофициални данни броят на българите, които работят в Италия, достига до 120 хиляди души.

В свое проучване Владимир Домозетски акцентува върху мотивацията на българите мигранти в Италия, обобщавайки ги в две групи: икономически и емоционални. Икономическите мотиви на емигрантите в Италия са тъждествени с икономическите мотиви на българите, уседнали в други европейски държави. Най-вече, по-висок стандарт на живот, по-благоприятни възможности за работа, за кадрово израстване, за качествено образование. Емоционалните мотиви, на свой ред, са свързани с интимни отношения и смесени бракове, както и с усещането за временно пребиваване в Италия (Домозетски, 2023).

В Италия българската общност е разпределена в различни градове. Повече българи живеят в столицата Рим, в Северна Италия - Милано, Болоня, Торино, Флоренция; в централния и южните райони, където се развива селско стопанство.

Областите, в които работят българите, са сферите на услугите. Има и група сезонни работници, както и висококвалифицирани специалисти. Сравнително по-малка е групата на студентите, които се обучават в италиански висши училища, в сравнение с Германия или Нидерландия.

Характерна особеност на българската общност е, че тя има определяща роля за поддържане на културните връзки между Италия и България.

8. БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В ГЪРЦИЯ

Българската общност в Гърция се създава по линия на трудовата мобилност след промените през 1989 г. И днес е една от най-големите в Европа. Диаспората се представлява от групи, които трайно са уседнали в Гърция, но и от голям процент сезонни работници, заети в селското стопанство, туризма и услугите.

Районите, предпочитани от българи, са Атика със столицата Атина – тук се намира най-голямата българска общност в Гърция. Следва районът около и в Солун. Български мигранти се установяват и в Северна Гърция, близо до българската граница. Това са преди всичко сезонни работници, които използват близостта до родината, за да са по-мобилни. Също така български мигранти се насочват към туристически дестинации като остров Крит, остров Родос и т.н.

9. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развитието на българската диаспора в Европа получава нов тласък след промените през 1989 г. Българските мигранти, по подобие на мигрантите от останалите бивши социалистически държави, се отправят на Запад в търсене на по-благоприятни икономически условия. След приемането на България в Европейския съюз, по линия на трудовата мобилност, в европейските държави мигрират българи с различни професии и квалификации. Повишава се интересът към обучението в европейски висши училища, най-вече в Германия, Нидерландия, Австрия. Според статистическите данни за малко повече от три десетилетия над 3 млн души са напуснали страната. Българската диаспора в Европа се характеризира с тесните си контакти с България, със стратегиите за поддържане на етноидентичността си. Благодарение на общностите се осигурява нов диалог между държавата по произход и приемащата държава, преодоляват се различията и се градят приятелства.

БЛАГОДАРНОСТИ

Докладът е резултат от подкрепата на фонд „Научни изследвания“ на МОН, България, за проучване по проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“, договор № КП-06-Н90/3 от 10.12.2024 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Антова, С. (2024). Българите в Средна Европа. <https://balgarskaetnografia.com/grupi-i-obshtosti/balgarskata-diaspora/balgarite-v-sredna-evropa.html> [online]. [Прегледан 12/03/2026]. Достъпно от: 2024
- Домозетски, В. (2023). Защо избрах Италия? Антропологични наблюдения върху съвременните форми на мобилност и миграция // chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.iphs.eu/n/images/journals/Papers_1.pdf
- Драгиева, Й. (2023). Българските емигранти в Германия във фокуса на социално-политическия контекст – политики и законодателни рамки. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.iphs.eu/n/images/journals/Papers_1.pdf
- Маева, М. (2023). Съвременни български емигрантски общности. – В: <https://balgarskaetnografia.com/grupi-i-obshtosti/balgarskata-diaspora/savremenni-balgarski-emigrantski-obshtnosti.html> [online]. [Прегледан 12/03/2026]. Достъпно от: 2023
- Министерство на външните работи. Услуги и пътувания. Консулски услуги. https://www.mfa.bg/bg/3205?utm_source=chatgpt.com
- НСИ (2025). Население и демографски процеси в България 2024. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.nsi.bg/file/31658/DMGR2024.pdf>
- Пенчев, В., М. Борисова, В. Воскресенски, Н. Вуков, Л. Гергова, Я. Гергова, Б. Кулов, Т. Матанова, К. Михайлова, Й. Янев. (2017) Културно наследство в миграция. Модели на консолидация и институционализация на българските общности в чужбина. София: Парадигма.
- Трашлиев, Стоян. Българските емигрантски организации в Испания. – В: Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век : XIX национална научна конференция с международно участие София, 1 ноември 2021 г. = Knowledge Society and 21st Century Humanism The 19 th International Scientific

- Conference Sofia, 1st November 2021. София: За буквите - О писменехъ, 2021, (2021), с. 523–529. ISSN 2683-0094.
- Eurostat. (2023). *Migration and migrant population statistics*. European Commission.
- Favell, A. (2014). *Immigration, integration and mobility in the European Union*. Palgrave Macmillan.
- Hristova, T., & Petrova, D. (2019). Bulgarian migration trends in the European Union. *Journal of Balkan Studies*, 15(2), 45–62.
- Markova, E. (2010). Effects of migration on sending countries: Lessons from Bulgaria. *International Migration*, 48(1), 1–28.
- Mestres, S. G., Molina, J. L., Hoeksma, S., & Lubbers, M. (2012). *Bulgarian migrants in Spain: Social networks, patterns of transnationality, community dynamics and cultural change in Catalonia*. Southeastern Europe. https://research-portal.najah.edu/migrant/23251/?utm_source=chatgpt.com
- Mintchev, V., & Boshnakov, V. (2016). *The Bulgarian community in Spain (Will the Bulgarians return from Spain?)*.chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mpa.ub.uni-muenchen.de/78605/1/MPRA_paper_78605.pdf